

Становище української ЛГБТК спільноти після ескалації російської агресії

З початку нового етапу російської агресії проти України (24.02.2022), вітчизняна ЛГБТК спільнота, загалом, відчуває ті самі проблеми, що й решта українського суспільства, хоча існують і певні ускладнення, специфічні саме для ЛГБТК людей.

Загальними проблемами є втрата роботи, житла, майна, засобів до існування, погрози здоров'ю та життю стосовно себе та близьких людей, психологічні проблеми, пов'язані з війною та її наслідками. Центром «Наш світ» задокументовано кілька випадків, коли такі проблеми для ЛГБТК людей виникли через дискримінаційне ставлення до них за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

Зокрема, відомий випадок затримання та знущання над двома молодими геями з боку невстановлених осіб у військовій формі на блокпосту в Одесі, явно мотивований сексуальною орієнтацією постраждалих. Члени та працівники Центру «Наш світ» самі постраждали від двох послідовних нападів за сфальсифікованим приводом з боку, ймовірно, членів Тероборони міста Києва — нападники та деякі працівники поліції вдавалися до образ і насильства з відверто гомофобних мотивів. Ми також задокументували випадок гомофобного поводження та знищення майна лесбійської пари, яка орендувала квартиру в Одесі, з боку її власниці. Сутнісно такі випадки не відрізняються від злочинів ненависті та інших порушень прав ЛГБТК, характерних для України, але в цей надто важкий час вони мають підвищено негативний вплив як на постраждалих, так і на все українське суспільство, підриваючи його солідарність у спільному опорі ворогові.

Треба зауважити, що практично весь український ЛГБТК рух із перших днів поновлення російської агресії продемонстрував патріотичне та відповідальне ставлення до захисту України та відразу підключився до волонтерської діяльності. Головними питаннями діяльності українських ЛГБТК організацій стали збирання матеріалів і коштів для допомоги ЛГБТК та іншим біженцям, поширення серед них інформації про можливості отримати допомогу за кордоном, допомога українському війську та Територіальній обороні, служба у військових та воєнізованих структурах, боротьба з російською дезінформацією. Найбільші проблеми українського ЛГБТК руху у цей час виникають через те, що члени ЛГБТК організацій часто самі стають біженцями або постраждалими від військових дій, деякі організації були вимушені перенести свою діяльність до інших міст. Їхні члени, які залишилися на окупованій росіянами території, наражаються на підвищену небезпеку з боку окупантів як громадські та ЛГБТК активісти, відомі своєю патріотичною проукраїнською позицією. Нам не відомі конкретні випадки переслідувань таких активістів з боку окупантів, але треба зауважити, що наразі ми просто втратили зв'язок із багатьма з них і не знаємо, як склалася їхня доля.

Нам також не відомі випадки гомофобного поводження стосовно ЛГБТК військових з боку товаришів по службі та командування з початку нового етапу російської агресії, хоча до цього вони траплялися. Один із членів Центру «Наш світ» під час призову до армії стикнувся з небажанням командирів допустити до служби у своїй частині відкритого гея, а працівники медкомісії при військкоматі, дізнавшись про його гомосексуальність, спрямували його на психіатричну експертизу за підозрою у діагнозі F64.0 згідно чинної в Україні Міжнародної класифікації хвороб 10 редакції (МКХ-10) — тобто, транссексуалізмі. Експертиза в обласній психіатричній лікарні, однак, цього діагнозу не підтвердила, хоч і характеризувала гомосексуальність як «статевий розлад» всупереч МКХ-10. Ці випадки підкреслюють, що, хоча формально гомосексуальність в Україні вже не вважається психічним захворюванням, лікарі та військове командування все ж таки розглядають її як небажане та нездорове явище, що може потенційно призвести до проблем на військовій службі.

Розклад хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби, міститься у додатку до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони № 402 від 14.08.2008 р. Згідно цього документу, діагнози транссексуалізму (F64.0) і гендерної дисфорії (F64.8) означають непридатність людини до військової служби у випадку, якщо вони «різко виражені, із схильністю до повторних тривалих декомпенсацій або патологічних реакцій» або непридатність у мирний час і обмежену придатність у

військовий час, якщо вони «помірно виражені з нестійкою компенсацією або компенсовані». На практиці «різкість вираження» та «компенсацію» цих станів визначає спеціалізована лікарська комісія — наприклад, як у вищезгаданому випадку, при обласній психіатричній лікарні. Таким чином, трансгендерні особи в Україні не можуть бути призвані на службу в Збройних Силах та повинні бути взагалі зняті з військового обліку у випадку явно вираженої транссексуальності, якщо таким буде рішення медичної комісії при військкоматі, яке ґрунтується на висновку спеціалізованої лікарської комісії.

Це, зокрема, дозволяє трансгендерним жінкам виїхати за кордон, навіть, якщо по документах вони досі числяться як чоловіки (згідно *Правил перетинання державного кордону громадянами України*, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57, наразі громадянам України чоловічої статі віком від 16 до 60 років виїзд за кордон обмежено). Отримати відповідний діагноз у теперішніх умовах в Україні непросто, але цілком можливо — відповідні лікарські комісії діють принаймні в обласних центрах, і медичні комісії при військкоматах посилають до них на експертизу призовників у випадку підозри на транссексуальність.

Звісно, без наявності відповідного висновку медичної комісії, трансгендерні жінки, в документах яких вказана чоловіча стать, підлягають призову на військову службу і мають обмеження на виїзд за кордон згідно загальних правил для чоловіків. Як нам відомо, у трансгендерних осіб в Україні, втім, виникають проблеми й протилежного характеру — у випадку, якщо вони бажають поступити на військову службу, що їм заборонено згідно вищезгаданого Розкладу хвороб. Якщо така особа вже поміняла свої документи на бажану стать, і виглядає у цій гендерній ролі переконливо, то вона може спробувати обманути медичну комісію при військкоматі та поступити на службу як звичайна жінка або чоловік — нам відомо про принаймні один такий випадок, хоча ми не знаємо, наскільки він був успішним. Альтернативою може бути служба в лавах Територіальної оборони, де немає формальних обмежень для трансгендерних осіб, і ми знаємо про такі випадки.

Специфічні проблеми трансгендерних осіб, які просто зараз здійснюють гендерний перехід, полягають у відсутності потрібних медичних препаратів або непомірно високих цінах на них. Ці проблеми лише частково вирішуються за допомогою ЛГБТ та благодійних організацій і волонтерів.

Окремим питанням є можливі порушення прав українських ЛГБТК біженців за кордоном, у тих країнах, уряди яких негативно ставляться до захисту прав ЛГБТК — зокрема, в Угорщині та Польщі. Серед іншого, могли виникати проблеми при розселенні біженців, оскільки переважна більшість східноєвропейських країн не визнає сімейні стосунки одностатевих пар та їхніх дітей. Однак, наразі таких проблем нами задокументовано не було.

Гомосексуальність та бісексуальність в Україні не є медичними діагнозами і не позбавляють громадян можливості та обов'язку військової служби. З початку російської агресії нам відомі численні факти зарахування до лав Збройних Сил та Національної гвардії України гомосексуальних і бісексуальних осіб, які успішно несуть свою службу.

Участь ЛГБТК у спільному опорі російській агресії не надто помітна в українському інформаційному просторі, але все ж таки кілька відповідних матеріалів були опубліковані у досить популярних інтернет-виданнях. Тричі такі публікації були поширені на офіційній англійській Інстаграм-сторінці України *Ukraine.ua*, яка належить Міністерству закордонних справ України та розрахована на іноземного читача, тоді як на україномовних державних ресурсах їх не було. Українська держава, як і раніше, має різні зовнішню та внутрішню політики з ЛГБТК питань.

В поточній ситуації українські політики та громадські діячі, здебільшого, не звертають уваги на ЛГБТК питання — ні стосовно захисту прав та інтересів ЛГБТК осіб, ні стосовно боротьби проти такого захисту під гаслами просування «традиційних сімейних цінностей». Однак, примітною стала майже повна відсутність гомофобних заяв з боку головних ворогів рівності прав ЛГБТК в Україні — провідних ультраправих організацій та українських церков, які раніше були дуже активними у цій сфері. Тепер такі заяви можна почути, здебільшого, лише від представників дуже невеликих, маргінальних релігійних та ультраправих організацій, практично непомітних в українському громадянському суспільстві.

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій навіть виступила з офіційним засудженням ідеології «Русского міра», важливим і невід’ємним елементом якої є гомо/трансфобія.

Звісно, це не означає, що провідні українські церкви, що складають це об’єднання, принципово змінили своє ставлення по ЛГБТК питаннях, але очевидно, що тепер їм вкрай незручно продовжувати свою попередню, непримиренно ворожу до ЛГБТК спільноти, політику. Те, що глава Російської православної церкви патріарх Кірілл оголосив боротьбу проти «гей-парадів» однією з причин поновлення російської агресії проти України, змушує українські церкви дистанціюватися від подібного роду заяв. Що стосується ультраправих угруповань, то вони зараз стали практично непомітними в українському політично-суспільному житті.

Такі наочні тенденції забезпечують зростання адвокаційного потенціалу стосовно захисту прав ЛГБТК в Україні після закінчення активної фази війни. Як демонструє приклад Ізраїлю, участь у спільному захисті батьківщини від іноземної агресії призводить до згуртування нації, підсилює почуття національної солідарності та сприяє пошуку порозуміння і компромісних рішень всередині суспільства та політикуму. Популяризація участі ЛГБТК спільноти в опорі російському вторгненню, безумовно, має стати одним із головних пріоритетів інформаційно-адвокаційної політики українського ЛГБТК руху та його союзників. Це дозволить продемонструвати суспільству та політикам потребу у вирішенні нагальних проблем ЛГБТК людей, які зараз воюють пліч-о-пліч зі своїми співгромадянами — зокрема, таких болючих та актуальних проблем як боротьба зі злочинами ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності та визнання подружніх прав за сімейними одностатевими парами.

12.05.2022

Андрій Кравчук, експерт з адвокації

Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ»

<https://gay.org.ua>

<https://www.facebook.com/nashmircenter>

coordinator@gay.org.ua